

Tallinna kirjandusfestival
25.–29. MAI 2022

HEADREAD

TULGE MEILE KÜLLA, OTSIME KOOS OLULIST

KUIDAS PUUTUVAD POLIITILISED VAPUSTUSED KIRJANDUSFESTIVALI? OTSESEL MOEL – KIRJANDUS PAKUB LAHENDUST ENNUSTAMATUSEGA TOIME TULEMISEKS, PAKUB JÄRELEMÕTLEMISEKS RUUMI. VÕTAME AJA KORRAKS MAHA, OTSIME KOOS SEDA OLULIST. TASAPISI, AGA PIDEVALT, ET PALAVIK TAANDUKS JA PILK PISUT SELGINEKS. KIRJUTAB FESTIVALI KORRALDUSTOIMKONNA LIIGE JAN KAUS.

Mäletan, et 2020. aasta kevadel, esimese koroonakriisist ajendatud eriolukorra ajal, hakkasin mõtlema, kuidas mu varasemast isiklikust mõtteharjutusest hakkas saama mind ümbritsev ühiskondlik seisund. Kohanemine elu ennustamusega polnud enam filosoofiline konstruktsioon, vaid riiklik poliitika. Ukraina sõda on muutnud vaid ennustamusega kohanemise mõõtkavu. Ennustamatus irvitab nüüd meile kõigile näkku, hambad irevil, suunurgad vahus.

Inimestel on ennustamusega kohanemiseks erinevaid viise. Paraku on näha, et põhiline neist on eitus. Eituse põhjus on muidugi lihtne: eitada ennustamatut, kontrollimatut reaalsust on emotsionaalselt kõige mugavam. On mugav asetada komplekssele tegelikkusele vastu lihtne ja lihtsustav lugu. See pole öeldud etteheitena, see on paratamatu, me teeme seda kõik.

ÜHE JAOKS LOHUTAV, TEISE JAOKS KOHUTAV

Ukraina sõda on kompleksne sündmuste kogum hulga muutujatega, millest paljud on kujuteldamatult oht-

likud, meile täiesti aimamatud ning et selle kohutava pöörise ees mitte närvi kaotada, on meil vaja lugusid, millega end rahustada. Jama on muidugi selles, et inimesed rahustavad ennast erinevate lugudega ning mis ühe jaoks lohutav, on teise jaoks kohutav.

Kui ma vaatan Venemaa propagandakanalilt, kuidas nende üks pea-ideoloog ütleb ühel sekundil pea pilsarsilmil, et vene sõdurid pole ju loomad, et tsiviilelanikke tapaks, ning järgmisel sekundil karjub, jah, sõna otseses mõttes karjub, et varsti näevad kõik Ukraina linnad välja nagu Mariupol, siis pean tunnistama, et selle mehe ja minu reaalsusel – täpsemalt meie kujutlustel reaalsusest – puudub ühisosa. Mulle tundub, et tol saatejuhil puudub kontakt reaalsusega, aga eks temagi on veendunud, et see kontakt puudub just Venemaa sõjamasinaga võitlevatel ukrainlastel ja nende pooldajatel.

MÕTLE JÄRELE, MIDA TUNNED

Kuidas puutub siia kirjandus või üks kirjandusfestival? Esmapiilgul ei kuidagi. Teisel pilgul aga täiesti otsesel moel. Nimelt ei tekkinud Ukraina sõda tühjale kohale – on ju teada, et Venemaal on juba pikemat aega võimendunud afektiivne sotsiaalne seisund, on keedetud kokku rahvusliku enesehaletsuse ja enesekindluse suppi, mis nüüd üle ääre ajab.

Tundepuhanguist pole puutumata ka Eesti ühiskond. Olen üks neist, kes ei oska sageli ühiskondlikest aruteludest osa võtta, eriti kui arutelusid õieti polegi – kui need mattuvad afektiivsete sõostude, pursete, spasimide alla. Sa oled kas poolt või vastu. Seisukohad peavad olema akromaatilised, selgete piirjoontega, järsud, loosunglikud, neid võib looritada vaid ultimaatumite ja hirmutamisega, mitte kahtluste või mõõndustega.

Kui ma ülepea selgelt millegi vastu olen, siis on need just džinn-afektid, sotsiaalselt käitumist kriitikavalt mõjutavad, institutsionaliseeritud tundespasmid – alates Venemaa riiklikust agressioonist kuni kohalike sotsiaalplatvormideni, kus nõutakse vihaselt armastust, eksalteeritult tasakaalukust ja ähvardades õnne.

KÜSIMUS ONGI, KAS ANDA HAIGUSELE JÄRELE VÕI SELLEGA VÕIDELDA, PÜÜDA LIKUDA OLULISEMA POOLE, PÜÜDA SEDA SÕNASTADA. AGA KUIDAS OLULISEMANI ÜLEPEA JÕUDA, KUIDAS SEDA SÕNASTADA? ILMA NENDE KÜSIMUSTETA POLEKS KIRJANDUSEST VÕI KUNSTIST ÜLDISEMALT KI SUURT TOLKU, POLEKS KAALU MEIE FESTIVALILGI.

Olen sageli mõelnud, mida kirjandus on mulle õpetanud. Üks võimalik vastus seostub afektiivsusele vastupidise seisundiga: järelemõtle misega. Kui tundepuhang kujutab endast vahetut reaktsiooni ja lähtub vajadusest otsekohe, täie jõuga reageerida, siis järelemõtlemine kutsub vaikselt, aga järjekindlalt vaatama oma reageerimisi üle. Reageerima reageerimistele, aga mitte otsejoones, mitte esimese impulsi ajal, vaid pikema aja vältel.

Järelemõtlemine tähendab mõtlemise aeglustamist. Õieti tähendab-

ki see mitte ainult mõtlemist, vaid ka omaenda mõtlemise jälgimist. Mõtlemist mitte ainult maailmale, vaid ka maailmast mõtlemisele. Ärgu saada-gu minust valesti aru: mõnikord on vaja reageerida otse, kuumalt, vahetute emotsioonide jõuga. Ent ma ei kujuta ette elu ilma võime ja vajaduse-ta elu üle järele mõelda.

KUIDAS KOHANEDA ENNUSTAMATUSEGA?

Järelemõtle misega kõige olulisem küsimus tundub olevat «kuidas?». Kuidas me siia jõudsim? Kuidas me sellega nüüd hakkama saame? Kas teha teisiti ja kui jah, siis kuidas? Kuidas saaks teisiti? Muidugi võib asetada nende vastu kas-küsimuse: kas sellisest mõtlemisvormist on ülepea enam kasu?

Sellel seoses üks isiklik juhtum Ukraina sõja alguspäevilt. Jalutasime abikaasaga Muugal ning meile tuli vastu vene nooruk, õlal makk, millest kostis valjult venekeelset tümakat. Mäletan, milline primordiaalne agressiivsuse kihk mu kehast läbi sõostis. Oleksin talle peaaegu kallale karanud – mina, nõrguke eesti intellektuaal, kes ei suutnud kehalise kasvatusetunnis kordagi lõuga tõmata!

Olen selle mikroskoopilise sündmuse üle järgnevate kuude jooksul palju järele mõelnud. Sellest tulenevate, vastuseid nõudvate küsimuste ring on muidugi lai. Kõige õpetlikum oli järeldus, et ennustamatu pole mitte ainult mind ümbritsev maailm, vaid ka mu enda teadvus. Teadvust pole vaja mitte üksnes maailma, vaid ka iseenda teadvustamiseks. Aga kuidas kohandada ennustamatut teadvust ennustamatu maailmaga?

KUIDAS SÕNASTADA OLULIST?

Reaalsuse eitus saab sageli alguse võimetusest võtta omaks teadvuse ja reaalsuse vahelisi erinevusi. Meil kõigil on maailma kohta oma kujutlused, aga maailm toimub omasoodu, kõikide kujutluste vahelises interaktsioonis, mida ei kontrolli ka kõige mõjuvõimsam, tuumavõimekusega teadvus. Sedagi asjaolu suudab hea kirjandus tabavalt kirjeldada, tegelikkuse ja selles osalevate teadvuste ammendamatu keerukate suhete üle järele mõelda.

Nii et jah, ma ei taha kaotada järelemõtle misega võimet ning kirjandusest on siin palju abi. Meenub üks romaan, Aleksei Salnikovi «Petrovid gripi küüsis». Muide, kui poleks Ukrainas sõda, oleks Salnikov külastanud meie festivali. Igatahes on selles romaanis järgmine lõik: «Petrovile tundus vahel, et suure osa ajast on tema aju mässitud mingisse gripisoonimisse terve hulga kinnismõtete-ga, mida ta sugugi ei tahtnud mõelda, aga need ronisid pähe iseenesest, takistades arusaamist millestki palju olulisemast, mida ta ei suutnud niikuinii sõnastada.»

Nii et teadvus võib olla grippis, aga võib olla ka ise üks gripp. Küsimus ongi, kas anda haigusele järele või sellega võidelda, püüda liikuda olulisema poole, püüda seda sõnastada. Aga kuidas olulisemani ülepea jõuda, kuidas seda sõnastada? Vastamist võib alustada väitest, et ilma nende küsimusteta poleks kirjandusest või kunstist üldisemaltki suurt tolku, poleks kaalu meie festivalilgi. Nii et tulge meile külla, võtame aja korraaks maha, otsime koos seda olulist. Tasapisi, aga pidevalt, et palavik taanduks ja pilk pisut selgineks.

UKRAINA SÕDA EI TEKINUD TÜHJALE KOHALE – VENEMAAL ON JUBA PIKEMAT AEGA VÕIMENDUNUD AFEKTIIVNE SOTSIAALNE SEISUND, ON KEEDETUD KOKKU RAHVUSLIKU ENESEHALETUSE JA ENESEKINDLUSE SUPPI, MIS NÜÜD ÜLE ÄÄRE AJAB.

VÄLISAUTORITE KIREV KAVA TOOB PÕHJAMAADE SÜNGUST JA VENEETSIA HELGUST

SELLEAASTANE VÄLISPROGRAMM TOOB TALLINNASSE KIRJANIKKE UKRAINAST PORTUGALINI, PÕHJAMAADEST UUS-MEREMAANI. KOKKU ON SAANUD KIREV KAVA NAGU FESTIVALIDEL IKKA, ESINDATUD ON KLASSIKALISEMAD ROMAANID, KEELE- JA ŽANRIMÄNGUD, KRIMIKIRJANDUS, MIS KOHATI MÄNGIB OMA PIIRIDEGA, JA MUIDUGI LUULE, KIRJUTAB RAHVUSVAHELISE PROGRAMMI JUHT KRISTA KAER.

Viimastest rahvusvahelise programiga festivalist HeadRead on möödas kaks aastat. Oleme ise festivali toimkonnana sellest puudust tundnud ja tulekuvalmis on olnud need kirjanikud, keda me olimekutsunud vahetult enne Covidit.

Päris selline nagu tookord tulijate nimekiri ei ole, on neid, kes on loobunud, ja neid, kes on lisandunud. Kui tegime plaane 2020. aasta festivaliks, oli meie kavas mitu esinejat Venemaalt. Praeguseks on osa neist oma tuleku edasi lükanud, osa jäävad tulemata muudel põhjustel. Oleme püüdnud nagu alati kutsuda autorid, kelle teoseid või vähemalt üks teos on eesti keelde tõlgitud. Luuletajate puhul toimuvad esinemised muidugi nende emakeeles, aga nad on enamasti lahkelt nõustunud sellega, et vähemalt mõni nende luuletus tõlgitakse eesti keelde ja on nende esinemise ajal kättesaadav. Kokku on saanud kirev kava nagu festivalidel ikka, esindatud on klassikalised romaanid, keele- ja žanrimängud, krimikirjandus, mis kohati mängib oma piiridega, ja muidugi luule.

NOOR ŠOTI LUULE

Huvitavaid luuletajaid on meie selleaastaste külaliste seas palju ja esindatud on isegi Shetlandi saared. Mitmed autorid kirjutavad nii luulet kui proosat, aga alustame luulest. Võib kindel olla, et veedate meelde jääva õhtu Kirjanike Majas, kus esinevad Hollie McNish, Michael Pedersen, Roseanne Watt ja muusik Dan Willson. Olen ise nende esinemist näinud Ullapoolis ja Edinburghis ja soovitav on seda tõesti kõigile. Kõik need luuletajad on väga eriomased, kuid kõigi nende luule on mõjuv ja lummas.

Michael Pedersen oli üks luuleühenduse ja show Neu! Reekie! asutajaid, šoti noore luule tutvustajaid maailmas ning tema luule on mänguline, vaimukas ja intellektuaalne. Ta on kirjutanud ka bändide laulusõnu ja esinenud koos mitmete muusikutega. Lisaks on ta tõesti väga värvikas esineja ning oskab oma luulet suurepäraselt kuulajateni viia.

Mitte vähem värvikas ei ole ka Hollie McNish, kellel on ilmunud viis luulekogu ja kes on võitnud Ted Hughesi luuleauhinna, kuid see, kuidas ta ise oma luulet esitab, teeb selle veelgi mõjuvaks. Ta räägib teemadest ja asjadest, millest sageli luulekeeles rääkida ei taheta, ning teeb seda väga lõõvalt ja ausalt.

Roseanne Watt on pärit Shetlandi saartelt ning tema esimene luulekogu ongi kakskeelne. Ta on ühtlasi muusik ja teeb filme ning tema tundlikus ja ajatus luules ja selle esitamis on tõeliselt maagilist hõngu.

IJA KIVA
© HEADREAD

CHRISTINE LEUNENS
© HEADREAD

ESIMEST KORDA ON FESTIVALIL HEADREAD UUS-MEREMAA KIRJANIK. CHRISTINE LEUNENSI NIMI JÕUDIS VÄGA PALJUDE INIMESTENI, KES POLNUD TEMA RAAMATUIDKI LUGENUD, KUI TAIIKA WAITITI TEGI TEMA RAAMATU «VANGISTATUD TAEVAS» PÕHJAL FILMI «JÄNESPÜKS JOJO» (JOJO RABBIT).

ANTTI TUOMAINEN
© VILLE JUURIKKALA

Tema luule puudutab sügavalt inimlikke teemasid ja seda on laialdaselt tõlgitud. Tema luulekogusid on tunnustanud ka Ukraina PEN.

Valgevene kirjanik, kirjastaja ja kirjandusuuriija Dmitri Strotsev on kujutanud oma luules seda, mis toimub Valgevene ühiskonnas, ning seetõttu on püüdnud võimud muidugi tema elu keeruliseks teha. Ta on jäänud sellegipoolest Valgevenesse, pidades kirjaniku kohuseks olla sündmuste tunnistaja ja neid oma loomingus kajastada.

Ungari kirjanikke ei ole meie festivalile just sageli sattunud, seda rõõmustavam on kuulata sel aastal

UKRAINAT ESINDAB TÄNAVU LUULETAJA IJA KIVA, KES ON SÜNDINUD DONETSKIS NING KIRJUTAB VENE JA UKRAINA KEELES. TEMA LUULE PUUDUTAB SÜGAVALD JA SEDA ON LAIALDASELT TÕLGITUD.

Anna T. Szabó ja György Dragomani esinemisi. Mõlemad on põnevad ja mitmekülgsed autorid. Anna T. Szabó on luuletaja, proosakirjanik ja tõlkija, kuid meie festivalil esineb ta just luuletajana. György Dragomaniilt on praeguseks eesti keeles ilmunud juba kaks raamatut: «Valge kuningas» ja «Tuleriit».

Kui juba rääkida keeltest ja kirjandusest, mille esindajad ei ole olnud festivalil iga-aastased külalised, siis kuulub nende hulka kindlasti ka Portugal. Sel aastal avaneb aga võimalus kuulata José Luis Peixoto vestlust tema tõlkija Leenu Niguga. Jällegi on tegemist väga mitmekülgse kirjanikuga, kelle loominguga kuuluvad luulekogud, romaanid, näidendid ja reisikirjad. Ta on kirjutanud ka lasteraamatuid. Loomingu Raamatukogus ilmunud raamat «Ei ühtki pilku» pärvis José Saramago kirjandusauhinna.

Esimest korda on festivalil HeadRead Uus-Meremaa kirjanik. Christine Leunensi nimi jõudis väga paljude inimesteni, kes polnud tema raamatuidki lugenud, kui Taika Waititi tegi tema raamatu «Vangistatud taevas» põhjal filmi «Jänespüks Jojo» (Jojo Rabbit). Nüüd on Leunensil ilmunud uus raamat «In Amber's Wake», mille põhjal on samuti juba valmimas film.

Hervé Le Tellier sai oma seni viimase romaani «Anomaalia» eest Goncourt'i preemia, Prantsusmaa kõige hinnatuma kirjandusauhinna. Ta on avaldanud rohkem kui 20 väga paljudesse žanritesse kuuluvat raamatut. «Anomaalia» on mitmeti tõlgendatav, põnev ja kohati hõmmastust tekitav, kuid igatahes raamat, mis haarab lugeja kaasa.

Hervé Le Tellier on praegu autor, keda oodatakse kõigil suurematel ja ka väiksematel festivalidel ning on väga vedanud, et ta leiab aega Tallinna tulla.

HEADREAD 2019
MARI REBANE JA
DAVID LAGERCRANTZ
© DMITRI KOTJUH

ANTTI TUOMAINEN
© VILLE JUURIKKALA

NAABERRIIKIDE AUTORID

Festival HeadRead on alati püüdnud tutvustada Eesti naaberriikide kirjanikke. Sel aastal ei ole küll festivalil läti autorit, kuid on 2012. aastal Euroopa Liidu kirjandusauhinna võitnud leedu kirjanik Giedra Radvilavičiūtė, kelle võiduraamatu osaliselt avaldanud Loomingu Raamatukogu.

Ja kui juba jutt naabritele läks, siis Soome on tugevasti esindatud. Eestis on juba varemgi käinud Mia Kankimäki, kelle esseistika ja ilukirjanduse piirimaile olevad raamatud on saanud eelkõige ainek silmapaist-

vate ja julgete naiste eludest ja loominguist. Tema esimene raamat «Asjad, mis panevad südame kiiremini põksuma» sündis «Padjamärkmete» autori paremaks mõistmiseks Jaapanis elamise järel. Võib-olla on nüüd, kui «Padjamärkmed» on ilmunud ka eesti keeles, Mia Kankimäki raamatut huvitav üle lugeda ja kuulata tema vestlust raamatu tõlkija Triin Taelaga.

Veel on Soomest tulemas kaks krimikirjanikku. Soomes on krimikirjandus viimasel ajal õitsele puhkenud, seal on mitmeid väga huvitavaid kirjanikke, kes kirjutavad nii politseijuurdlustest kui ka psühholoogilisi põnevusromane. Leena Lehtolainen uurija Maria Kallio on kindlasti üks populaarsemaid ja tema raamatud on tõlgitud paljudesse keeltesse.

Hoopis teistlaadi autor on Antti Tuomainen, kelle kirjutatud saab krimikirjanduseks nimetada küll vaid tingimisi, sest pigem kirjutab ta absurd ja musta huumorit tulvil suurepäraseid raamatuid, olgu seal siis kriminaalselt tegevust või ei. The Telegraph on paigutanud Tuomaineni 100 viimaste aastate parima kirjaniku sekka. Tema üsnagi ohtuast loominguist on viimasel ajal ilmunud «Jänesefaktor» ja «Põdravalem», milles mõlemas tegutseb kindlustusmatemaatik Henri Koskinen.

KRIMIKIRJANDUSE HELGUS JA SÜNGUS

Kui mõnel aastal on olnud festivalil HeadRead silmatorkavalt suur Briti kirjanike esindus, siis sel aastal on pigem esindatud Briti saarte keltide

alad. Šoti luuletajatest oli juttu juba eespool, aga tulekul on ka iiri kirjanik Anne Griffin, kelle vaiksed mõtisklused elust ja inimestest on teinud ta raamatud lähedasteks paljudele lugejatele.

Iirimaalet tuleb festivalile veel teinegi esindaja, kes hoiab elus Iirimaa nii olulist jutuvestmise kunsti. Nagu öeldakse, on enamik iirlasi juba sündinud saadik luuletajad ja suurepäraseid sõnaseadjad, ning Niall De Burcat peetakse üheks paremaks jutuvestjaks. Ta ei piirdu üksnes traditsiooni elushoidmisega, vaid püüab seda ka edasi arendada ja selle võimalusi laiendada.

SOOMES ON KRIMIKIRJANDUS VIIMASEL AJAL ÕITSELE PUHKENUD, SEAL ON MITMEID VÄGA HUUVITAVAD KIRJANIKKE, KES KIRJUTAVAD NII POLITSEIJUURDLUSTEST KUI KA PSÜHHOLOOGILISI PÕNEVUSROMAANE.

Mõne aasta eest külastas festivali HeadRead Donna Leon, kes on saanud kuulsaks krimiromaanidega, mille tegevus toimub Veneetsias. Ta ei ole muidugi ainuke, keda see linn on võlunud. Meie selleaastaste külaliste seas on uelslane Philip Gwynne Jones, kes elab Veneetsias ja kirjutab raamatuid, mille peategelaseks inglise aukonsul Veneetsias. Oma ameti tõttu satub ta pidevalt olukordadesse, kus tal tuleb lahendada või aidata lahendada kuritegusid. Tema raamatud on küll põnevad ja seal voolab ka veri, aga oma õhkkonnalt ei ole need kindlasti põhjamaised sünged krimitragediad.

Süngust jätkub see-eest kuhjaga Jörn Lier Horsti raamatutesse. Tema mast võiks pikalt kirjutada kui mitmete täiskasvanutele mõeldud krimisarjade autorist. Ta on kirjutanud neid nii ükski kui ka koos Thomas Engeriga ning et ta on ise töötanud politseis vanemuurijana, on tema raamatud usutavad ja veenvad. Ta on kirjutanud aga samuti raamatuid lastele ja tema «Detektiivbüroo nr 2» ja «Clue» sarja raamatud on eesti keelde tõlgitud. Nii et võib-olla tuleb ta kunagi jälle festivalile ja siis juba lastekirjanikuna.

SÜNKROONTÕLGE EESTI KEELDE

Teine Põhjamaade esindaja on rootsi näitleja, muusik ja kirjanik Nina Wähä, kes sai tuntuks oma suure perekonnasaagaga «Testament», mis on avaldatud ka eesti keeles. Romaan sai ohtralt tunnustust Rootsis ja on hästi vastu võetud ka Eestis,

JÖRN LIER HORST
© ANTON SOGGIU

kus põhjamaised perekonnalugusid on alati suure kaasaelamisega loetud. Kõik välisesinejad on kenasti kirjastanud meie kavas ja tutvustustes festivali kodulehel, osa on juba eesti lugejale tuntud, osaga seisab tutvumine alles ees.

Väliskülastiste esinemistel on sünkroontõlge eesti keelde. Erandiks on üksnes Niall De Burca, kes esineb Kellerteatris ning jutuvestja ülesastumise nautimiseks tuleks inglise keelt osata. Jääb üle vaid öelda, et tulge kohale, vaadake, kuulake, esitage küsimusi ja tundke rõõmu sellest, et on võimalik kirjanike elusast sõnast osa saada.

EESTI KAVA: ARMASTUST OTSIVATE HINGEDE HINGEDE RAHUTUS

FESTIVAL HEADREAD PAKUB KIREVAT EESTI KAVA. EESTI KAVA JUHT JAN KAUS KESKENDUB ALLPOOL VIELE AUTORIDIALOGILE JA KÜMNELE NEIS OSALEVALE KIRJANIKULE. VESTLUSED LEIAVAD ASET KIRJANIKE MAJA MUSTA LAEGA SAALIS, VESTLEJATE HULGAST LEIAB MUUHULGAS VIIMATISE EESTI KIRJANIKE LIIDU ROMAANIVÕISTLUSE KOLME PARIMA TEOSE AUTORID – LOONE OTSA, JUTA KIVIMÄE JA HELI KENDRA.

JAN KAUS

Loone Ots (1965) on eesti folklorist, õpetaja ja kirjanik. Otsa romaan «Armastus», mis pälvis Eesti Kirjanike Liidu 2021. aasta romaanivõistlusel jagatud esikoha, on kultuurilooline põnevusromaan, milles seatakse luubi alla armastuse eri tahud: kirg, sõprus, ligimesearmastus, jumalaarmastus ja tarkusearmastus; nii armastus olude kiuste kui ka vastamata armastus.

Pole vist juhuslik, et Ots valis «Armastuse» kangelaesteks inimesed eesti kultuuriloost: Salme Niilendi, Isidor Levin ja Uku Masingu, kuna üks Otsa varasem töö, näidend «Üksainus Araabia öö» (2016) põhineb Niilendi ja Karl Ristikivi kirjavahetusel, lähedussuhtel, mida Ots kirjeldab kaasahaaravalt ka «Armastuses».

Juta Kivimäe (1952) on eesti kunstiajaloolane, kelle ilukirjanduslik debüüt «Suur tuba» pälvis samuti Eesti Kirjanike Liidu 2021. aasta romaanivõistlusel jagatud esikoha. «Suur tuba» on tugeva atmosfääri- ja perelugu, mida võib pidada Viivi Luige «Seitsmenda rahukevade» nooremaks, linkikumaks öeks. Teose tegevustik pendeldab 1950. aastate lõpus ja 1960. aastate alguses Tartu, Tallinna ja Pärnu vahel, loo keskmes on koolieelik Mintsi, tema ema, tolle eestlasest mees ning juudi soost vanavanemad.

Tegelaskujude hulgas viiksatab ka ajaloolisi isikuid, näiteks poetess Betti Alver. Seega leidub Kivimäe ja Otsa romaanides sarnasusi – kultuuriajaloolised kõnekad tegelaskujud ning Eesti juutide varjatud ajalugu.

Heli Kendra (1964) on samuti üks neid «ootamatuid» autoreid, kes tuli Eesti kirjandusellu romaanivõistluse kaudu. Tema teos «Kärk» pälvis muljusel romaanivõistlusel teise koha. Kendra debüüt on kindla käega kirju-

tatud traditsiooniline romaan, mille käsitluslaadis elab edasi Tammsaare ja Traadi pärand. Teos kirjeldab Põhja-Eesti rannikul elanud inimeste elu 19. sajandi keskpaigas – korraks ilmuvad romaanis sündmustiku taustale ka Anija mehed ja prohvet Malts- vet.

Kendra romaan jälgib Kärkä talu perenaise Anne elu, mis nagu toona ikka, oli muresid ja katsumusi täis – aga romaanis atmosfäär pole sugugi muserdav, pigem kannab lugu elujaa- tus, keskne motiiv on võime olude kiuste vastu pidada. Romaani ilmes- tab tegelaste kasutatav rannikuäär- ne murrak, milles on tajuda ohtralt soome keele mõjusid.

KATSETUSED OMAELULOO- LUSISE VÕIMALUSTEGA

Loone Otsa vestluspartner saab ole- ma Peeter Sauter (1962), keda võib juba pidada elavaks klassikuks. Üks põhjusi võib seisneda asjaolus, et Sauter oli üks esimesi – kui mitte esimene –, kes hakkas oma loomingu läbivalt katsetama omaeluloo- luse võimalustega. Tema teoste keskmes on reeglina autobiograafi- lised elemendid, minajatustaja argi- elu ning sellega seotud olulised tee- mad, nagu alati keerukas armuelu, laste kasvatamine ja alkoholism.

Olgugi et Sauter on avaldanud palju, püsib tema kirjutatu pidevalt huvi orbiidil, seda näitab ka tõsiasi, et tema mullused teosed – romaan «Kana peni» ja jutustus «Surm Bul- gaarias» – nomineeriti Kultuurkapi- tali proosaauhinna – nagu ka Otsa «Armastus» ja Kivimäe «Suur tuba».

Juta Kivimäega vestleb Eva Koff (1973), viimaste aastate üks huvita- vamaid romaanikirjanikke, kelle de- büütromaan «Sinine mägi» pälvis sa- muti tunnustuse – jagatud teise ko- ha – Eesti Kirjanike Liidu romaani- võistlusel, seda küll 2017. aastal. Teos räägib kolme eri põlvkonna naiste elude kaudu ühtaegu lähiaja-

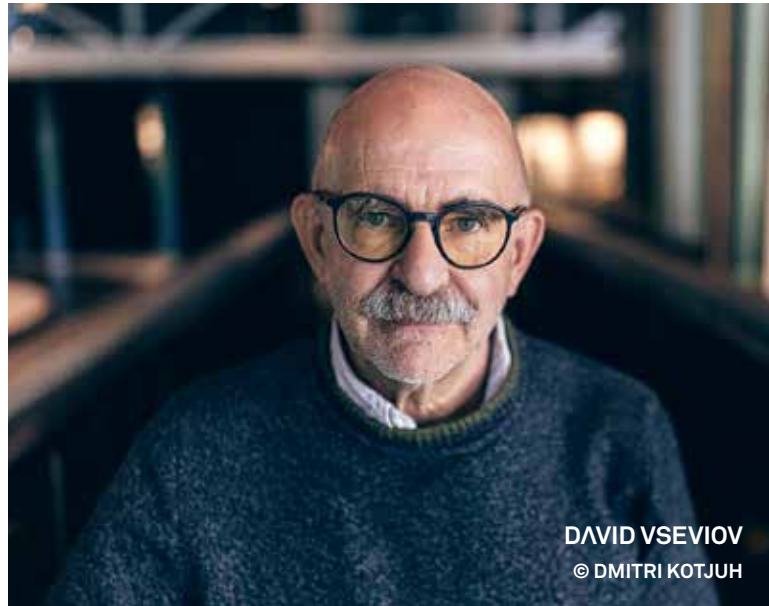
EVA KOFF
© HEADREAD

JUTA
KIVIMÄE
© KRIS MOOR

TAUNO VAHTER
© HEADREAD

DAVID VSEIOV
© DMITRI KOTJUH

“VAIKNE OOEKAN” MÕJUB JUSTNAGU TASANE ÜLISTUSLAUL ARMASTUSE KEERUKUSELE; TÕSIASJALE, ET ARMASTUST ON RASKE ASETADA ÜHISKONDLIKE TAVADE RAAMIDESSE.

«Vaikne ookean» kõneleb kolme eri põlvkonna meeste ja naiste suhetest. Aareleid käsitleb abielu ja armastuse vahelisi pingeid; tõsiasi, et viimane ei taha sageli teise sisse ära mahtu- da; abielulise läheduse kõrvale tekib kirglik armusuhe, mistõttu seatakse kahtluse alla mõte, et armastuse ole- mus on ainuline. «Vaikne ookean» mõjub justnagu tasane ülistuslaul armastuse keerukusele; tõsiasi, et armastust on raske asetada ühis- kondlike tavade raamidesse. Teos pälvis jaanuaris A. H. Tammsaare ni- melise kirjanduspreemia.

Kai Aareleid kõneleb Martin Algu- sega. Martin Algu (1973) on mees na- gu orkester: näitleja, näitekirjanik, la- vastaja ja stsenaarist. Ta on näidelnud nii teatris kui ka teles, töötanud dra- maturgina, üles astunud filmides ja populaarsetes telesarjades, olnud tuntud telesarjade stsenaarist, võit- nud mitu näidendivõistlust ja tõlkinud nüüdisdramaturgiat. Alguse algus prosaistina on olnud samuti silma- paistev: tema debüütromaan «Mida- gi tõelist», mis ammutas inspiratsioo- ni ühest päriselt aset leidnud välja- pressimisjuhtumist, pälvis nii Eduard Vilde kirjanduspreemia kui ka Eesti Kultuurkapitali proosaauhinna. Mul- lu avaldas Algu luulekogu «Parane- mine», mis on südamlük sissevaade isikliku leina varjunditesse.

PÕGENEMINE ELULOO EESTI

Tauno Vahter vestleb David Vseiovi- ga. Tauno Vahter (1978) on Eesti üks tuntumaid kirjastajaid ja nimekas tõlkija. Ilukirjandust hakkas Vahter avaldama suhteliselt hilja, tema de- büütteos, novellikogu «Pikaajaline kokkusaamine» ilmus 2020. aastal. Järgmisel aastal pälvis tema novell «Taevas Tartu kohal» Friedebert Tug- lase novelliauhinna. Mullu avaldas Vahter oma esimese romaan «Madis Jeffersoni 11 põgenemist». Teose ni- mitegelase prototüüp on Johannes Lapmann, kes püüdis korduvalt Nõu-

kogude Liidust põgeneda. Lapmanni elu ja sitkus, tema vaibumatu sund vabaduse järele andis Vahterile või- maluse kujutada irooniliselt kogu toonast repressiivset ühiskonda, riigisuurust absurdi.

David Vseiovi (1949) kohta saab vist öelda, et ta ei vaja tutvustamist. Aga väärib küll, kuna Vseiovi ent- sükoopeditelised teadmised ja su- gestiivne, alati rahustav hää on saatnud meid juba üle 20 aasta, ala- tes raadiosaatest «Müstiline Vene- maa» ja lõpetades tundlike artiklite ja ajalooliste käsitlustega. 2019. aastal debüteeris Vseiovi ilukirjan- dusliku teosega, pooleldi autobio- graafilise romaaniga «Elulugu», mis kirjeldab autori kaht esimest elunä- dalat 1949. aastal. Selline võte või- maldab raamatut lugeda ka auto- biograafia paroodiana. Mullu järg- nes sellele samuti ilukirjanduse väl- jendusvõimalustega mängiv «Onu Moritza sõnaraamat», mille nimite- gelane jagab Davidile isiklikke suu- niseid edasiseks eluks.

“LAPMANNI ELU JA SITKUS, TEMA VAIBUMATU SUND VABADUSE JÄRELE ANDIS VAHTERILE VÕIMALUSE KUJUTADA IROONILISELT KOGU TOONAST REPRESSIIVSET ÜHISKONDA, RIIGISUURUST ABSURDI.

HEAD(LUULE)READ KUTSU- VAD. ŠOTLASED TULEVAD!

ŠOTI LUULETAJA
MICHAEL PEDERSEN
© HOLLIE MCNISH

HOLLIE MCNISH
© HEADREAD

ANNA T. SZABÓ
© HEADREAD

DAN WILLSON
© HEADREAD

LUULE ON VÕIMAS ÖKOSÜSTEEM, KUS ON OMA KOHT VÄGA ERINEVATEL ARUSAAMADEL JA KUNSTILISTEL KEELTEL, KIRJUTAB HEADREAD LUULEPROGRAMMI JUHT IGOR KOTJUH. SEL AASTAL TULEVAD KÜLLA ŠOTI LUULETAJAD JA PUBLIKUT OOTAB OIVALINE ASSORTII.

Kust saab alguse luule? Kust saab alguse luuletaja? Need küsimused pole liht- sad vastata, vaid nõuavad mitmeid vaatepunkte ja põhjendu- si. Ühe autori jaoks võib luule olla ti- hedalt seotud kujunditega, teise jaoks riimi ja rütmiga, kolmandale on see kõnekeelele lähenev murtud ridadest koosnev tekst. Erinevad värsiõpetused mõistavad luulet eri- neval moel.

See kehtib ka luuletaja sünni kohta. Mis teeb luuletajast luuleta- ja? Kas luule deklameerimine sõp- rade ringis? Kas tekstide avaldami- ne sotsiaalmeedias? Kas esimesed publikatsioonid perioodikas? Kas esimene luulekogu? Kas esimesed arvustused pädevate kriitikute poolt? Või saab inimesest luuletaja siis, kui ta oskab vaadelda maailma läbi imede prisma? Või kui ta leiutab oma autorikeele?

HeadRead püstitab küsimusi ja võib vahel serveerida vastuseid A- st O-ni. Toimkond on veendunud selles, et iga luuletaja ja luuleaus- taja teab või tajub ise, mis vastust ta otsib.

Luule on võimas ökosüsteem, kus on oma koht väga erinevatel arusaamadel ja kunstilistel keeltel. Festival on läbi aastate tutvustanud eripärast luulet Eestist ja mujalt maailmast, kasutades erinevaid la- vasisid ja formaate, andes sõna meestele ja naistele, noortele ja elukogunud autoritele. Kõlaluule ja elukogunud autoriite. Kõlaluule ja elukogunud autoriite. Kõlaluule ja elukogunud autoriite.

UUED EESTI NAISALUURID

HeadRead on püüdnud märgata trende ka meie uueimas luules. Ole- me teinud üritusi proosaluulest ja poeetilisest kalambuuridest. Täna- vu aga soovime esitleda naisauto- reid, kes viimaste aastate jooksul on märkamatu kirjanduseseisnenu ning asunud meie luulemaastikku muutma.

Üritus sai nimeks «Uus NICEluu- le» ning sellest võtavad osa järgmi- sed autorid: Anna Kaare, kelle de- büütogu «Inteipauca» ilmus eelmis- el aastal ajakirja Värsk Rõhk raam- matusarjas; Triin Paja, kes avaldas mullu oma teise luulekogu «Ürglind» (Tuum); pikka aega Berliinis elanud Sanna Kartau, kel tänavau ilmus esik- luulekogu «Ma hääletan selle sõja poolt oma kehaga» (Tuum), Talvike Mändla, kes avaldas mullu oma kol- manda luulekogu «Käed» (Tuum) ning semiootik, kunstikriitik ja aja- kirjanik Piret Karro.

Miks NICEluule? See oli nimeta- tud väikese naljaga, ent selles peit- tub oma iva. Eesti ja inglise keele pinnalt tulenev sõnamäng peaks näitama, et need luuletajad on ava- tud maailmale ja keeltele. Tähele- panuväärseid naisautoreid on veel- gi, see nimekirj võiks olla kaks või kolm korda pikem. See on iseen- sest kõnekas fakt, mis viitab selle- le, et eesti luule kõige huvitavamad arengud leiavad praegu aset just naisluule vallas. Rõõmustagem sel- le üle ja tunnistagem seda.

“EESTI LUULE KÕIGE HUVITAVAMAD ARENGUD LEIAVAD PRAEGU ASET JUST NAISLUULE VALLAS. RÕÕMUSTAGEM SELLE ÜLE JA TUNNISTAGEM SEDA.

BRITI KÜLALISED

Festivali ajal kõlab luule eesti ja paljudes teistes keeltes, näiteks inglise ja soome, ungari ja portuga- li, valgevene ja ukraina keeles. Briti luuletajad esinevad eraldi sündmu- sel, mille raames ootab publikut oi- valine assortii.

Inglise luuletaja ja luuleesitaja Hollie McNish (1983) on avaldanud viis luulekogu, tema neljas kogu «Nobody Told Me» («Keegi ei öelnud mulle», 2016), mis kirjeldab noore ema keha- ja meeleseisundeid, või- tis maineka Ted Hughesi auhinna. Šoti luuletaja Michael Pedersen (1984), nelja raamatu autor, kes päl- vis tähelepanu oma julge, spontaan- se vaatega maailma asjadele ja Šo- timaa linnaelule, ja siinjuures ei saa jätta märkimata, et tema austajate hulka kuuluvad Irvine Welsh ja Ste- phen Fry. Shetlandi saartelt pärit Šoti luuletaja, filmitegija ja muusik Roseanne Watt (1991), kelle debüüt- luulekogu, 2019. aastal ilmunud «Moder Dy» («Emalaine») on kaks- keelne sissevaade Watti kodumaas- tike ja koduste vete rütmidesse ja hääldesse ning see on pälvinud mi- tuma mainekat tunnustust, näiteks Eric Gregory auhinna ja Somers- set Maughami auhinna.

Šoti laulja ja laulukirjutaja Dan Willson (1974) on bändi Withered Hand liider, koosulus viljeleb folgi- maigulist indirokki, bändi stiili võib määratleda ka magamistoapopina. Dan Willson esineb koos luuletajate Hollie McNishi, Roseanne Watti ja Michael Pederseniga Kirjanike Ma- ja musta laega saalis.

LUULEMISSA PÜHAVAIMU KIRIKUS

Festivali HeadRead kõige pikem tra- ditsioon – luulemissa jätkub ka sel aastal. Luulemissa on tähenduste sulam, siin saavad kokku reaalne elu ja nähtamatu maailm, erinevad lingvistilised keeled ja keeleülene metafüüsiline tasand.

Selle ürituse ajal tunnevad luu- letajad ühtsust, nagu nad oleksid ammused sõbrad või lähedased su- gulasel. Sakraalne hoone ja selle võimas akustiline efekt jätavad pit- seri ka tekstidele – need kõlavad autori esituses kui jutlus või palve.

Luulemissa leiab tänava Ngulul- te muuseumi asemel esmakordselt aset Pühavaimu kirikus ning toob kokku meie festivali väliskülalised – nende hulgas Anna T. Szabó, José Luis Peixoto, Dan Willson, Michael Pedersen, Dmitri Strotsev – ning mitmed meie endi luuletajad, kel hil- juti ilmunud tähelepanuväärne kogu: Triin Soomets, Berit Kaschan ja Mar- tin Algu. Muusikat teeb Krista Citra Joonas.

HEAD(LUULE)READ

Kui uurida lähemalt festivalikava, siis võib märgata, et kõik päevad on otseselt või kaudselt selle kirjan- dusvormiga seotud. Eesti- ja vene- keelsed lavakavad otsivad kokku- puutepunkte luule ja teatri vahel. Festivalil esinevad Ukraina luuletaja Ija Kiva ja noored eesti näitlejad pa- nevad kokku ukraina buketi, kus kõ- lavad eesti keeles nii ukraina luule klassikalised tekstid kui ka täna- päeva autorite looming.

Luuleridasid leiab ka mitmete festivalil esinevate proosakirjanike tekstikorpustest. Tähelepanelik fes- tivalikülalastaja leiab näiteid festivali HeadRead kodulehel. Ja nii võib juh- tuda, et HeadRead muutub korra- ks festivaliks Head(Luule)Read.

Festival aitab kaasa, et luule ökosüsteem toimiks tõrgeteta: edendab suhtlust eesti ja välis- maiste luuletajate vahel, loob koh- tumisi luuletajate ja lugejate vahel. Tänu sellele luule ei vaibu, vaid saab uut energiat ja sisu, hääli ja inspiratsioonilikke. See omakor- da toob juurde uusi autoreid ja lu- gejaid.

PILDIPILGAR JA SÕNASIMMAN – LAPSED, TEID HELLITATAKSE ÄRA!

KÕIGI FESTIVALI KUNSTNIKE JA KIRJANIKE PEAST JA KÄE ALT SÜNNIB IMESID IGA PÄEV JA HULGAKAUPA. KUI TAHATE NENDEGA TUTVUST TEHA, SIIS TULEB JALAD KÕHU ALT VÄLJA TÕMMATA JA EESTI LASTE- KIRJANDUSE KESKUSSE KOHALE KABLUTADA, KIRJUTAB LASTEKAVA JUHT INDREK KOFF.

Ei mingit kahtlust – Eesti lastekirjandus elab ja õitneb! Tippvormis kirjanikke ja kunstnikke on meil hulganisti, see annab julgust loota, et lugejadki veel niipea välja ei sure. Vähemasti laste puhul võib olla optimistlik: koolid, pered ja raamatukogud (esirinnas muidugi meie festivali hea partner Eesti Lastekirjanduse Keskus, aga ka kõik teised) teevad ära väga tubli töö, et neid lugemise juurde tuua ja seal ka hoida. Et säiliks lugemise mõnu.

VÄGA HEAD PILDIRAAMATUD
Väikesele lugejale pakuvad enamasti eriti suurt naudingut pildiraamatud ja selles vallas on meil viimase kümme- konna aasta jooksul toimunud väga palju rõõmustavat. Väheste teksti ja ohtra illustatsiooniga raamatute populaarsus on hakanud kasvama ja siin on oma osa arvatavasti sellel, et raamatute tegijad ja kahtlemata ka nende ostjad (emad-isad) on õppinud sõna kõrval hindama pilti.

Meil on raamatupoode, kus on võimalik sirvida maailma pildiraamatute paremikki ja omad lemmikud ka kodusesse riigilisse soetada. Kunstnike ees on lahti kogu maailm oma kirkuses ja kirevuses, häid ideid nii pilditehnikate kui ka pildikeele abil lugude jutustamise kohta leiab tuhandete kaupa nii veebiavarustest kui ka suurtelt rahvusvahelistelt messidelt ja festivalidelt. Nii see tegijate tase muudkui kerkib ja lugejate maitse üha avardub. 2022. aasta HeadRead toob lugejate ette väga heade pildiraamatute autoreid kodumaalt ja kaugemaltki.

Kunstnikuna alustanud, kuid samavõrra osavasti sõnu seadev Kristi Kangilaski on oma õrna pildikeele ja südamlike lugudega juba ammuigi laste lemmikuks saanud, seekord on juttu ennekõike tema raamatust «Suur rüütel».

Itaaliast sõidab kohale Marco Viale, kelle «Siniste huntide linn» on samuti autoriraamat: nii lugu linnast, kus elavad ühesuguse väljanägemisega ja viksilt ühtmoodi käituvad sinised hundid, kui ka seda toetavad pildid on Viale enda loodud. Raamatu on eesti keelde tõlkinud Eda Ahi.

Samuti tuleb meile Saapamarcilt külla kirjanik Bianca Maria Tricarico, kelle kirjutatud «Trummilinna» on piltidega ilmeanud meie oma hinnatud ja armastatud kunstnik Viive Nori (sellegi teose on eesti keelde pannud Eda Ahi). Raamat on ses mõttes eriline, et üle riigipiiride ulatuvat koostööd ei tehta lastekirjanduse vallas just iga päev. «Trummilinn» näitab hästi, et rahvusvaheline koostöö võib olla vägaigi viljakas. Pealegi on «Trummilinna» taolisi raamatuid lastele vaja just praegusel ajal – aga miks, seda saab teada juba raamatust endast!

TASUTA RAAMAT!
Kirjaniku ja kunstniku koostöös sündinud pildiraamatuid näeb festivali kavas veelgi: soomlane Tomi Kontio kõneleb oma loomingust laiemalt ja

eesti keeleski ilmunud raamatust «Koor nimega kass» (eesti keelde tõlkinud Kertti Tergem), mille pildid on joonistanud Elin Warsta. Indrek Koff ja Elina Sildre aga tutvustavad oma Aasta Rosina väärliseks tunnistatud lustakat lugulaulu «Kuhu lapsed said?» (NB! Selgub, et Elina-nimelisi häid raamatukunstnikke on mitu, palun neid omavahel mitte segi ajada!).

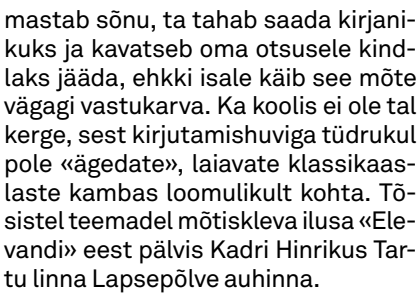
Puhtaid pildiraamatuid näitavad ka Sandra Heidov ja Anete Bajäre-Babčičuka, Olga Skomorokhova ja Agne Nananai ning Jaan Rõõmus, kes kõik on osalenud ühes väga põnevas projektis nimega Tiny Books. Nimelt tekis eesti, läti ja leedu raamatukunsti eestvedajatel mõni aeg tagasi arusaamine, et Balti riikide lastekirjanduses ei ole kuigi palju käsitletud inimõigustega seotud teemasid: kultuuride mitmekesisus, sõnavabadus, naiste ja meeste võrdsed õigused ja paljud muud küsimused näisid vajavat väikest tuge – nii sündiski projekt Tiny Books, mis tõi kokku 36 kirjaniku ja kunstnikku Eesti-, Läti- ja Leedumaa. Kokku loodi 18 raamatukest, mis on

kõik veebis tasuta ja õige mitmes keeles kättesaadavad. Liitagi saab neid raamatuid ise meisterdada: piisab, kui otsite lehelt vaikuzeme.lt/projekti/tiny-books/tiny-books-from-baltic-authors-2/ üles endale meeldiva raamatu, printite selle välja (terve raamat mahub üheleainsale lehele!) ja valdite raamatuks kokku.

KLASSIKUD EI SÜNNI KLEIDIS
Eriti pildiliste pildiraamatute kõrval aga näitavad festivalikülalised lastele ka sõnakamaid-jutukamaid raamatuid (milles on siiski ka pildidel väga tähtis roll, nagu lasteraamatute puhul enamasti ikka). Kätlin Kaldmaa värske ja ilus «Lydia», Kultuurkapitali mõõdnud aastata parima lasteraamatu auhinna saanud teos, räägib meile eestlaste ärkamisaja suurest laulukust Koidula, aga hoopis teisiti, kui klassiku puhul võiks eeldada. Selles raamatus saame aru, et õigupoolest on iga klassik (kes võib inimeste kivistunud hoiakute tõttu vahel tunduda päris kuiv ja koltunud)

olnud luust ja lihast inimene, kusjuures klassikud ei sünnigi kolmeosalises ülikonnas ega uhkes kleidis, neil pole titena isegi prille peas ega sulge käes, vaid kõigepealt on nad mõnda aega päris ehtsad lapsed. Raamatule annavad elu veelgi juurde Jaan Rõõmas erilised pildid.

TUGI TUNNETE MÕISTMISEKS
Huvitav on, et sel aastal on need HeadReadi lasteprogrammi kuuluvad raamatud, milles sõnu leidub rohkem kui pilte, ka sisu poolest sõnaga väga tihedasti seotud. Sandra Heidovi lugu «Minu robot» (pildid Toomas Pääsuke) räägib loo lapsest ja robotist, kes mõistavad teineteist poolelt sõnalt. Laps on roboti ise teinud ja nüüd on tal kaaslane, kes teda alati ootab ja ta alati ära kuulab. Usun, et lugu kõnetab nii mõndagi praegust ja ka endist last, kes on omaenese mõtetest ja tunnetest arusaamiseks vajanud sedasorti tuge. Kadri Hinrikuse «Elevant» (raamatut kaunistavad Kadi Kurema imelised pildid) võtab veelgi otsesema suuna sõnale: raamatu peategelane Kärt ar-

IME EI JÄÄ SÜNDIMATA
Päris sõnapilgar läheb aga lahti Anti Saare raamatus «Kuidas minust ei saanud kirjanikku» (Hillar Mets). Selle kaante vahel on kokku kümme lugu, mille peategelane, 11-aastane Juhan, armastab kangesti kirjutada. Läbi autori vallatu fantaasia, tohutu kiirusega kulgeva tegevuse ja anti-saarelilikult vaheda huumori saab lugeja kaasa teha põneva rännaku läbi mitmesuguste kirjutusviiside, aga ennekõike ikkagi läbi elu ja selle juurde kuuluvate seikluste. Belgia kirjanik Bart Moeyaert oleks otsekui muinasjututegelane: ta on seitsmest vennast noorim (täp-

KLASSIKUD EI SÜNNIGI KOLMEOSALISES ÜLIKONNAS EGA UHKES KLEIDIS, NEIL POLE TITENA ISEGI PRILLE PEAS EGA SULGE KÄES, VAID KÕIGEPEALT ON NAD MÕNDA AEGA PÄRIS EHTSAD LAPSED.

selt nagu Põialpoiss!) ja saanud oma eesnime kuulsa hollandi kirjaniku Anne de Vriesi tegelase Bartje järgi. Niisuguse pärandiga pole ilmselt mõeldavgi, et inimesest võiks kasvada keegi muu kui kirjanik, ja pealekauba veel tuntud ja armastatud kirjanik. Ja kirjutamine tuleb Moeyaertil tööpoolest väga hästi välja: 2019. aastal sai ta oma loomingue eest Ast-rid Lindgreni mälestusauhinna.

Õnneks ei tähenda see sugugi, et oleks aeg autor maha kanda, sest 1964. aastal sündinud Bart Moeyaert on jätkuvalt kõrgvormis. Eesti keelde on temalt seni tõlgitud vaid üks raamat «Tänapäeval on kõigi nimi Sorry» (tõlkija Kerti Tergem), kuid arvestades selle populaarsust ja kõrget kirjanduslikku taset võib olla üsna kindel, et see on alles algus. Raamat kõneleb keerulise ikka jõudnud keerulisest tüdrukust nimega Bianca, kes oskab väga hästi vaikida (jällegi on mängus sõna jõud!), oma mõtteid ja tundeid väljendada aga sugugi mitte. Et tüdruk sellegi kunsti käppa saaks, on tarvis imet – ja see ei jää sündimata.

KIRJANDUS KINOS

Dokfilmid kirjanikest on peaaegu omaette žanr, mis tegeleb just nende loojatega, kes on jätnud või jätmäs oma jälje kirjan- dussukku. Kinos Sõprus tuleb tänavuse festivali HeadRead raames näitamisele kolm biograafilist tõsiefilmi, mis pakuvad ühelt poolt äratundmisrõõmu neile, kes kõnesolevaid kirjanikke teavad, ja avasta- mispõnevust neile, kellele need nimed veel tundmatud või kes tahavad neist rohkem teada. Vaino Vahing, Ursula K. Le Guin ja José Saramago on kõik eri näoga loojad, kes on mõjutanud kirjanduselu Eestis või laie- malt. Rainer Sarneti «Vaino Vahingu päevaamat» kerkib esile oma mängulisuse poolest. Sarnet annab Vahingu triksterlikku loomust edasi Von Krahli truppi abil, segades mängufilmi tõsieluga. Miguel Conçaves Mendese «José ja Pilar» jäädvustab José Saramago ja tema abikaasa Pilar de Rio argipäeva ning lähedusi Lanzarote saarel. See on ka vii- mane film, mis on tehtud Nobeli kirjanduspreemia laureaadist Sara- magost. Arwen Curry «Ursula K. Le Guini maailmad» kasutab mõ- juka ulmekirjaniku pärandi ilmetamiseks samuti mängulist lä- henemist, ilmetades eluloodokumentaali erinevate animat- sioonitehnikatega. Curry pöörab põhjaliku eeltööga filmis tähelepanu ka sellele, mida tähendab olla naiskirjanik ulmekirjanike maskuliinses seltskonnas. Seanssi- dele kinos Sõprus eelnevad ka sissejuhatused.

UUS JULGEOLEKUKORD

Ukraina sõda muutis julgeolekukorda sügavalt, võib-olla pöör- dumatult. Muutus on kahtlemata globaalne, ent eestlaste jaoks võiks julgeolekukorra kokku võtta nii: enam pole sugugi julge olla. Võib-olla polnud ka varem, aga enne Ukrainas vallandunud organi- seeritud metsikust võis kujutleda, et ohutunne tähendab liigset mu- retsemist. Aga mida siis peale hakata, kui julgeolekus praod? Enne- kõike tuleb muidugi olla julge, ning tundub, et julgus peab tulema seest – nagu see tundub tulevat ukrainlastel, kes paistavad olevat julguse mustkunstnikud. Võib muidugi öelda, et mis neil üle jääb, kuigi president oleks võinud vabalt öelda, et «I need a ride, not an ammunition». Ent mida teha juhul, kui sa pole ukrainlane? Kuidas olla julge, elades naabriga, kelle meelest õo on päev, tuli on ve- si, sõda on rahu, vabadus on orjus ning kus Parkinsoni-haige sukeldub Musta mere põhja amfora järele? Asja üle aruta- vad Soome ajakirjanik Jessikka Aro (1980), kelle «Putini trollid» (eesti k 2020, Rahva Raamat) löi laineid ning Venemaal ka paineid, ning Venemaa poliitiliste arengute asjatundja ja riigikogu liige Marko Mihkelson (1969).

UKRAINA KAVA

Isegi sõjast armistunud maa kohalt ei kao eel ega vaja- dus seda mõtestada. Ukraina sõda on toonud kaasa korva- matu hävingu ja see jätkub, kuid hinge hävitada ei saa. Ukrai- na kava «Suvi on otsatu» on üks katse muuta seda hinge kor- raks sõnades ja sõnadena kombatavaks. Noored teatriinime- sed, näitlejad Maarja Mõts ja Maria Ehrenberg ning lavastaja Priit Põldma esitavad nii ukraina luulet kui ka Ukraina inimeste lugusid, mis annavad aimu ukrainlaste eludest ja kodudest, loo- dusest ja lootusest, minevikust ja tulevikust. Festivalil astub üles ka üks ukraina noorema põlvkonna juhtivaid autoreid ja Kiva. Donetskis sündinud luuletaja kirjutab nii vene kui ka uk- raina keeles ning on pärvinud oma eksistentsiaalseid teema- sid käsitleva loomingue eest rohkelt tunnustust nii Ukrainas kui ka väljaspool Ukrainat. Koduloolase Josef Katsi kirjan- duslikud jalutuskäigud vanalinnas on aastaid publikut magnetina tõmmanud. Ka tänavu teeb Kats vanalin- na ammendamatu ajaloo uut tahku tutvustavad ringkäigud, millest üks on spetsiaalselt siia sõja eest paku tulnud ukrainlastele ning teine avalik.

NOORED JA VÄRSKED

Kui inimene turule läheb, otsib ta sealt ju ikka värsket kaupa, eks? Kirjandus ei ole muidugi turg, aga mõtte- ja väljendusviiside värskus kuulub selle juurde ometigi. Festi- vali HeadRead üks traditsioone on, et alustame kõige värske- mate esinejatega. VHK teatrikooli abiturientide lavakava toob Kirjanike Maja musta laega saali terve hulga säravaid noori, kes on kogu gümnaasiumiaja õppinud teatrit tegema ja nüüd oma töö tulemused ilmarahvale ette näitavad. Tõnis Rätsepa käe all omandatud luule- ja proosapalad ühes muusikaga mõjuvad ala- ti sartsakalt, olgu ette kantavaks kas maailmakirjanduse klas- sika või päris tänapäevaste autorite tekstid. Ka verinoorte sõ- naseadjetata ei kujuta HeadReadi enam ettegi. Tõsi, sel aastal nimetame neid verinooremapiolseteks – pandee- mia tõttu on meie kõige nooremad kirjatsurad pidanud kaks aastat ootama oma võimalust ja jõudnud güm- naasiumist välja lennata. Ootamine aga pole tingi- mata paha – mida kauem esinemisvõimalus end oodata laseb, seda kõrgemale tõuseb energivoo. Peaasi, et meie toale must lagi ikka alles jääb!

VESTLUSRINGID KESKRAAMATUKOGUS

HeadReadi kavas on tänavu kolm vestlusringi. Reedese tööpäeva lõ- pus arutavad Eesti Arhitektuurikeskuse juht Raul Järg, keskkonnakait- se ja säästva transpordi ekspert Mari Jüssi, keskkonnateadlikkuse töst- ja Asta Tuusti ja Tallinna linnaplaneerija-arhitekt Jaak-Adam Looever ro- helise linna, hea elukeskkonna ja selleks vajalike osiste üle. Laupäeva keskpäeval võtavad kirjanduskriitikud ette 2010. aastate Eesti ilukirjan- duse: mis jääb sõrale? Või iseloomustab seda ajastut hoopiski võimatus sellest ülevaadet saada, sest ületootmine on tabanud ka kirjanust? Ühed praegused säravamad kirjanduskriitikud, tähepärjad Johana Ross, Mart Velsker, Aija Sakova ja Mikael Raihelgaur võtavad teema lahti ja panevad taas kokku, tingimata mitte samasugusena. Kol- mas vestlusring on pühendatud tänavusele raamatukogude aas- tale. Raamatukogu rolli kogukonnas ja ühiskonnas – teema, mis tõuseb ja vaob, kuid jääb muutmata oluliseks. Kõige hin- nalisema kogu üle arutlevad Karl-Martin Sinijärv ning ko- gude juhid Kaie Holm ja Triin Soone. Vestlusringid toi- muvad Tallinna Keskraamatukogus.

MUUSIKA PANEB SÕNA ELAMA

Nii nagu sõna võib valada väga erinevasse vormi – luuletus, novell, ro- maan, uudis, säuts – võib seda ka erinevalt esitada ja üks meeldivamaid viise on teha seda muusikas. Trio Faerhstein/Siltšenko/Kotjuh toob reede õhtul Kellerteatris publiku ette loomingulisi väljendusvorme ühendava lava- kava Ticket to Ride. See ongi loogiline, kui üheskoos muusitseerivad kirjanik ja tõlkija Igor Kotjuh, helilooja, muusik ja produtsent Faerhstein ehk Aleksandr Žedeljov ning multimeedia- ja audiovisuaalkunstnik Valentin Siltšenko. Seejärel raputab lavalaudu Kaisa Ling Thing, õigemini muusik ja kirjandusteadlane Kaisa Ling, kelle aus, võimsa hääle ja karismaga esinemine näitab trääsa kõrvõimali- kele stereotüüpidele, pannes publiku nii kaasa noogutama, naerma kui ka eba- mugavusest nihelema – kuidas kellelgi! Laupäeval on laval aga lapsed ruudus, ülekanutud muidugi. Viimastel aastatel raketina muusikataevasse tõusnud päri- musmuusikaansambel Duo Ruut ehk Ann-Lisett Rebane ja Katarina Kivi paku- vad helitausta väga mitmekülgselt kirjanikule Indrek Koffile, kes loeb ette en- da värskeima lasteraamatu-poeemi «Kuhu lapsed said?». Seejärel võtab õhtu üle iiri üks tuntumaid ja paremaid jutustestajaid Niall De Búrca. De Búrca hoiab elus iiri juustvestmise traditsiooni, esinedes nii teatrites, festivali- del kui ka raadios ning tegeledes palju laste ja noortega. Oma lugude jaoks ammutab ta inspiratsiooni üle terve maailma. Laupäeva lõpe- tab jazz-laulja Liina Saar, tutvustades oma uut kaumängivat albumit «Püüdmata tunne», kes Saare meloodiaid saadavad eestikeelsed laulusõnad. Autorite hulgas on näiteks praegu kuumim luuletaja Lauri Rapp, kirjandushur- mur Indrek Koff, aga ka tuntud lauljad Maian Kärmas ja Lauri Saatpalu.

KOLMAPÄEV, 25. MAI

Lastekirjanduse keskus (Pikk 73)

10.00 Tomi Kontio
10.00 Kristi Kangilaski
12.00 Bart Moeyaert
12.00 Tomi Kontio
14.00 Bart Moeyaert

Kirjanike maja (Harju 1)

17.00 „Kuningas Lear ja tema lapsed“
19.00 VHK lavakava „Lõpuni proovivad...“

NELJAPÄEV, 26. MAI

Lastekirjanduse keskus (Pikk 73)

10.00 Indrek Koff ja Elina Sildre
10.00 Marco Viale
12.00 Marco Viale
12.00 Bianca Maria Tricarico

Kirjanike maja (Harju 1)

16.00 Ija Kiva ja Igor Kotjuh
17.00 Hervé Le Tellier ja Indrek Koff
18.00 Leena Lehtolainen ja Jason Goodwin
19.00 Verinooremapoolsed: Jonna Kubu, Rebeca Žukovits,
Marie Põdra, Robin Koljak, Sirli Staub,
Marianna Vaga, Lotte Triin Ugandi, Susanna Mett

Ungari Instituut (Piiskopi 2)

18.00 Anna T. Szabó

Kino Sõprus (Vana-Posti 8)

18.00 Kirjandus kinos: „Ursula K. Le Guini maailmad“

REEDE, 27. MAI

Lastekirjanduse keskus (Pikk 73)

9.00, 10.00, 11.00 ja 12.00 Tiny Books töötuba
10.00 Kätlin Kaldmaa
10.00 Anti Saar
12.00 Kadri Hinrikus
12.00 Sandra Heidov

Kirjanike maja (Harju 1)

16.00 Peeter Sauter ja Loone Ots
17.00 Giedra Radvilavičiūtė ja Maria Esko
18.00 Anne Griffin ja Mari Rebane
19.00 Eva Koff ja Juta Kivimäe
20.00 Michael Pedersen, Hollie McNish,
Dan Willson, Roseanne Watt

Kino Sõprus (Vana-Posti 8)

18.00 Kirjandus kinos: „Vaino Vahingu päevaraamat“
21.00 Kirjandus kinos: „José ja Pilar“
(vestlusel osaleb José Luís Peixoto)

Kellerteater (Uus 37)

19.00 Faerhstein / Siltšenko / Kotjuh: Ticket to Ride
21.00 Kaisa Ling Thing

Ait (Vene 14)

17.00 Uus NICEluule: Anna Kaare, Triin Paja,
Sanna Kartau, Talvike Mändla, Piret Karro

Keskraamatukogu (Estonia pst 8)

17.00 Roheline linn: Raul Järg, Mari Jüssi,
Asta Tuusti, Jaak-Adam Looveer

LAUPÄEV, 28. MAI

Lastekirjanduse keskus (Pikk 73)

Raamatute vahetuslaad „Sulle-mulle“ kell 12-15
12.00 Laulustuudio „Laulumarjad“ kevadkontsert
13.00 Teistmoodi lood lossis. Jane Meresmaa-Roos
jutustab lugusid pallide ballist koos hüppava
kuningalossi ja juttudega kurjade lohede helgest saatusest
13.30 Tiny Books töötuba
14.00 Nalja viskab, mängib, jutustab ja laulab kloun Pann

Kirjanike maja (Harju 1)

13.00 Kai Aareleid ja Martin Algu
14.00 Jørn Lier Horst ja Øyvind Rangøy
15.00 David Vseviov ja Tauno Vahter
16.00 José Luís Peixoto ja Leenu Nigu
17.00 Antti Tuomainen ja Jan Kaus
18.00 Christine Leunens ja Krista Kaer
19.00 Nina Wähä ja Kadi-Riin Haasma
20.00 Suvi on otsatu – Ukraina kava
21.00 Liina Saar

Kellerteater (Uus 37)

18.00 Lapsed ruudus: Duo Ruut ja Indrek Koff
20.00 Niall De Burca

Ait (Vene 14)

17.00 Tõrksa kõnetus: Märt Väljataga, Hasso Krull,
Carolina Pihelgas, Elo Viiding, Kristjan Haljak

Keskraamatukogu (Estonia pst 8)

12.00 Tähepärijad: Johanna Ross, Mart Velsker,
Aija Sakova, Mikael Raihhelgauz
14.00 Kõige hinnalisem kogu: Karl-Martin Sinijärv,
Kaie Holm, Triin Soone

PÜHAPÄEV, 29. MAI

Pühavaimu kirik (Pühavaimu 2)

15.00 Luulemissa. Anna T. Szabó, José Luís Peixoto,
Dan Willson, Michael Pedersen, Dmitri Strotsev,
Triin Soomets, Berit Kaschan, Martin Algu

Kirjanike maja (Harju 1)

12.00 Uus julgeolekukord: Jessikka Aro, Marko Mihkelson
14.00 György Dragomán ja Indrek Koff
15.00 Mia Kankimäki ja Triin Tael
16.00 Philip Gwynne Jones ja Jason Goodwin
17.00 Dmitri Strotsev ja Igor Kotjuh
18.00 Elo Selirand ja Heli Kendra